
Kristina Burinskaitė

KGB kova su išeivija ideologinėmis ir propagandinėmis priemonėmis XX a. devintajame dešimtmetyje

Vienas svarbiausių KGB žvalgybos ir ideologinės kontržvalgybos padaliniais keltų uždavinių buvo susilpninti išeivijos anti-sovietinę veiklą, trukdyti jai kelti Lietuvos okupacijos klausimą tarptautiniu lygiu bei remti kitaminčius Lietuvoje. Sovietų valdžiai taip pat buvo svarbu pakeisti išeivijos požiūrį į sovietinę Lietuvą ir palaužti jos vykdomą nepripažinimo politiką. 1985 m. į valdžią atėjus Michailui Gorbačiovui ir pradėjus pertvarkos politiką, išeivija taip pat suaktyvino savo veiklą. KGB atkreipė dėmesį į tai, kad išeivija ėmė aktyviau bendradarbiauti su lietuvių antisovietinėmis jėgomis – Katalikų bažnyčia ir Sąjūdžiu. Sovietinis saugumas šiuos ryšius laikė antisovietinių jėgų telkimo si ir ideologinės diversijos priedanga.

Nuo XX a. šeštojo dešimtmečio KGB kovai su išeivija taikė tokias ideologinio poveikio priemones kaip propaganda, kontrpropaganda ir kompromitavimas. Jomis siekta neutralizuoti ir sumenkinti išeivijos idėjų bei veiksmų poveikį Lietuvos gyventojams. Savotiška antisovietinių jėgų diskreditavimo forma laikytinas ir sovietinės Lietuvos laimėjimų propagavimas užsienyje bei išeivių skatinimas atvykti į Lietuvą – taip buvo siekiama paneigti jų skleidžiamą informaciją apie Lietuvą.

Propagandinės priemonės, kuriomis KGB mėgino paveikti išeiviją, atsispindi LSSR KGB 1-ojo skyriaus ne vėliau kaip 1987 m. lapkričio 17 d. parengtuose „Pasiūlymuose, kaip pagerinti darbą su lietuvių išeivija“.

Šis dokumentas rodo, kad KGB panaudojo televiziją, radiją, spaudą, kiną sovietinės Lietuvos laimėjimų propagandai ir išeivijos kompromitavimui. Visos akcijos vykdavo per fasadinę organizaciją – Lietuvos kultūrinių ryšių su tautiečiais užsienyje draugiją „Tėviškė“. Su šios organizacijos priedanga aktyviai veikė KGB agentai. Užsienyje propagandinės ir kontrpropagandinės akcijos buvo vykdomos per JAV leidžiamus komunistinius ar prokomunistinius laikraščius „Laisvė“, „Vilnis“, „Vienybė“ ir Vokietijoje leidžiamą „Nemuno kraštą“. Sovietinės propagandos ir šių laikraščių ryšių reikšmę pabrėžė ir vienas iš „Tėviškės“ atstovų Pranas Petronis, teigdamas, kad per juos „eina mūsų balsas“¹. Užsienio skaitytojams skirtas ir Lietuvoje leidžiamas laikraštis „Gimtasis kraštas“. KGB buvo suinteresuotas, kad sovietų valdžiai palankūs straipsniai pasirodytų ir kituose išeivijos leidiniuose, todėl davė užduotį agentams, kad „Santaros-Šviesos“

leidiniuose „Akiračiai“ ir „Metmenys“ būtų spausdinami sovietinių autorių darbai ir kita SSRS naudinga informacija². Siekiant pritraukti daugiau skaitytojų, norėta, kad šie laikraščiai, ypač „Gimtas kraštas“, pasirodytų anglų kalba³.

Propagandiniais sumetimais per „Tėviškę“ anglų, rusų ir lietuvių kalbomis buvo spausdinami ir išeivijoje platinami buvusių KGB agentų prisiminimai: Juozo Mikuckio (agentas Tuvimas) „Šioje ir anoje pusėje“, Juozo Jakaičio „Išdavystės keliu“, Vytauto Alseikos (agentas Orestas) „Trys dešimtmečiai emigracijoje“. Šiais propagandiniais prisiminimais siekta diskredituoti pagrindines išeivijos organizacijas ir joms pakenkti. Pasirodžius šioms knygoms, neva atskleidžiančioms tikrąją išeivijos veidą, išeivijoje kilo nemaža sumaištis⁴.

Vienas iš propagandos ir išeivijos kompromitavimo būdų – žymių išeivių pasisakymai spaudoje. Taip norėta parodyti, kad ne visi išeiviai atsisako bendradarbiauti su sovietine Lietuva ir neva yra nepatenkintų išeivijos politikos nuostata nebendrauti su ja. KGB spaudos biuro 1989 m. ataskaitoje pažymėta, kad per agentą buvo parengtas interviu „Tiesoje“ su išeivių dailininku Vytautu Kazimieru Jonynu ir kolekcininku Mykolu Žilinsku. LSSR KGB 1-ojo skyriaus veiklos pagal „EM“ (lietuvių išeivija) liniją tų pačių metų ataskaitoje rašoma, kad per agentus Karalių ir Justiną „Tiesoje“ ir „Gimtajame krašte“ buvo publikuotas interviu su autoritetingu tarp išeivių vyskupu Pauliumi Baltakiu, kuriame jis ragino susitaikyti su esama padėtimi ir su tuo, kad Lietuva įstojo į SSRS, bei pasisakė prieš ekstremistinius veiksmus⁵.

1990 m. planuose, be įvairių straipsnių istorine tematika, numatyta prikalbinti „Tėviškės“ veikloje dalyvaujančius V. K. Jonyną, Zenoną Rekašį, Liūtą Mockūną ir I. Gintautą pasisakyti spaudoje, kad jie pasmerktų eks-

tremizmą ir nacionalizmą ir ragintų taikiai spręsti išylančius klausimus⁶.

Meno ir kitų kultūros vertybių susigrąžinimas irgi naudotas sovietinės Lietuvos laimėjimų propagavimui, ta dingstimi siekta sukiršinti išeiviją, sustiprinti jos ryšius su Lietuva ir taip pralaužti išeivių vykdytą izoliacinę politiką. Meno vertybių susigrąžinimui buvo įkurtas Lietuvos kultūros fondas. KGB ir Kultūros fondas siekė susigrąžinti meno vertybes iš V. K. Jonyno, Adomo Galdiko, Kazimiero Žoromskio ir Viktoro Vizgirdos⁷. Paminėtinios LKP ir KGB pastangos įkalbėti M. Žilinską sugrąžinti jo meno kolekciją į Lietuvą ir tai panaudoti propagandai, formuoti teigiamą išeivijos požiūrį į sovietinę Lietuvą. Konsului – taip KGB dokumentuose buvo vadinamas M. Žilinskas – paveikti, kad sugrąžintų kolekciją, taikytos įvairios priemonės: jį įkalbinėjo agentai, jo seserims suteikta materialinė pagalba, buvo inicijuojami visuomenei žinomų žmonių padėkos laišakai ir t. t.⁸ Šitaip KGB siekė paskatinti ir kitus išeivius dalyvauti Kultūros fondo veikloje, aktyviau bendradarbiauti su sovietine Lietuva⁹.

„Santaros-Šviesos“ organizacija buvo linkusi palaikyti tam tikrus ryšius su sovietine Lietuva, nors VLIK'as ir kitos organizacijos tam nepritarė. KGB ėmėsi agentūrinių ir propagandinių akcijų, kuriomis siekė formuoti kuo palankesnę santariečių nuomonę apie sovietinę Lietuvą, paskatinti su ja bendradarbiauti bei padaryti ją atviresnę visiems, taip pat KGB agentams, panaudoti ją prieš kitas organizacijas ir taip skaldyti išeiviją bei pakenkti Lietuvos laisvinimo bylai.

Kaip matyti iš analizuojamo dokumento, užsibrėžtiems tikslams pasiekti KGB mėgino pasinaudoti jaunimu, menininkais bei turizmo teikiamomis galimybėmis¹⁰. Lietuvių meno kolektyvų gastrolės JAV ir jų atgarsiai išeivijoje rodo, kad KGB neblogai sekėsi įgyvendinti savo planus. Kviečiami „Santaros-Šviesos“ organizacijos 1985 m. dviem

mėnesiams į JAV išvyko Algimantas Bučys, Vytautas Martinkus, Marcelijus Martinaitis ir Laimonas Noreika. Jie dalyvavo santariėčių suvažiavime, literatūriniuose vakaruose. KGB jų išvyką įvertino teigiamai, nes jiems dalyvaujant suvažiavime nebuvo antisovietinių kalbų, o literatūriniuose vakaruose lietuviai pasakojo apie Lietuvos laimėjimus. Ši kelionė išeivijoje sulaukė nevienareikšmės reakcijos ir buvo kritikuota. Laikraščiuose „Naujienos“, „Dirva“ ir „Darbininkas“ pasirodė straipsnių, kuriuose „Santara-Šviesa“ kaltinta kolaboravimu, tuo, kad išduoda kovos dėl nepriklausomybės idėjas ir skaldo išeiviją. Matydamas tokią reakciją, KGB ir toliau ragino skaldyti išeiviją, kompromituoti „reakcingus“ išeivius¹¹. Teatrų ir pavienių menininkų gastrolės buvo akylai stebimos KGB. Tokiose kelionėse visada būdavo agentų arba KGB operatyvinių darbuotojų, veikiančių su „Tėviškės“ priedanga kaip jos darbuotojai. Taip buvo jaunimo teatro gastrolių į JAV metu 1988 m. KGB agentai ne tik sekė lietuvių, su kuo jie bendravo, bet ir rinko informaciją apie išeiviją¹².

Norint palenkti „Santaros-Šviesos“ narius į savo pusę, per „Tėviškę“ jie buvo kviečiami atvykti į Lietuvą. Antai 1987 m. į Lietuvą buvo atvykęs 21 santarietis. KGB iš anksto rengėsi jų kelionei ir ėmėsi atitinkamų priemonių savo operatyviniams ir propagandiniais tikslams įgyvendinti: per agentus rinko informaciją apie juos ir išeiviją, kad užkirstų kelią galimai antisovietinei propagandai ir nelegalios literatūros platinimui. Siekiant kuo gražiau parodyti sovietinę Lietuvą ir paneigti išeivijos turimą informaciją, turistams buvo parengti specialūs maršrutai į įvairius istorinius ir kultūrinius objektus. KGB norėjo panaudoti šią kelionę propagandiniais tikslais. Numatyta „Literatūroje ir mene“, „Kultūros baruose“, televizijos ir radijo komitete parengti palankius atsiliepimus apie grupės atvykimą, prireikus paimti

užsieniečių interviu, kuriame būtų teigiamai atsiliepiama apie kelionę ir Lietuvą¹³.

Kad padidintų prieštaravimus tarp išeivių ir paskatintų juos aktyviau bendrauti su Lietuva ar net grįžti, KGB stengėsi įtikinti garsius išeivijos menininkus atvykti į Lietuvą ir tai panaudoti propagandinėse akcijose. Sovietinis saugumas mėgino per įvairias visuomenines organizacijas pakviesti į Lietuvą linkusius bendrauti su ja ir turinčius autoritetą JAV lietuvių V. K. Jonyną, A. Spurgį ir P. Stravinską¹⁴.

Dar viena sritis, kurią KGB panaudojo įgyvendindamas savo propagandinius ir operatyvinius tikslus, buvo moksliniai mainai. Vilniaus valstybinis universitetas organizuodavo lietuvių kalbos kursus išeivijos lietuviams. KGB per agentus ir kitomis priemonėmis stebėjo kursų lankytojus, rinko naudingą informaciją ir stengėsi juos ideologiškai paveikti. Nors minėtame dokumente rašoma, kad kursų dalyviai turėtų būti atrenkami pagal išsilavinimą ir atsižvelgiant į jų interesus, tačiau iš tikrųjų buvo atrenkami tie, kurie galėjo būti naudingi KGB. Agentai ir operatyviniai darbuotojai akylai sekė saugumą dominančius asmenis ir ieškojo kompromituojančios medžiagos. Saugumiečių įsitikinimu, išeiviai galėjo pasinaudoti šiais kursais neigiamai informacijai apie Lietuvą rinkti arba per juos siųsti tokią informaciją. Kursų dalyviams stebėti KGB infiltruodavo operatyvinį darbuotoją, tam naudodamas LSSR švietimo ministerijos ar „Tėviškės“ draugijos priedangą. Jiems „teisinga“ linkme paveikti, atitinkamai formuoti jų supratimą apie sovietinę tikrovę buvo pasitelkiami agentai iš pradedančiųjų žurnalistų, literatų ir kitų meno sričių atstovų¹⁵. Buvo kruopščiai organizuojama kursų dalyvių kultūrinė programa, lankymasis rašytojų, dailininkų sąjungose ir kt. Juos taip pat siekta panaudoti operatyviniuose veiksmuose ir su jų pagalba įgyvendinti kontrpropagandinius

planus. Planuota parengti 2–3 straipsnius „Gimtajame krašte“, „Komjaunimo tiesoje“, „Jaunimo gretose“, per televiziją ir radiją perduoti išeiviams teigiamus atsiliepimus apie kursų ir buvimą Lietuvoje¹⁶. Įvairiapusę šių kursų reikšmę agentas Robotas įvertino taip: „Pakeičia kursantų stereotipus apie Lietuvą, supažindina su įvairiais Lietuvos laimėjimais, užmezgami įvairūs kontaktai.“¹⁷ KGB pasinaudojo ne tik lietuvių kalbos kursais. Prisidengęs moksliniais mainais jis pasikvietė į Lietuvą agentus Algimantą ir Ieškotoją kaip mokslo stažuotojus VVU ir Mokslų akademijoje. Jiems būnant Lietuvoje stengtasi gauti iš jų saugumui naudingos informacijos apie „Santarą-Šviesą“¹⁸.

KGB daug dėmesio skyrė ne tik „Santaros-Šviesos“ narių ideologiniam apdorojimui, bet norėjo paveikti ir išeivijos jaunimą. Svarbiausios poveikio priemonės buvo minėti lietuvių kalbos kursai Vilniaus universitete ir turizmas. 1986 m. birželio 18 d. kaip „Tėviškės“ svečiai Lietuvoje viešėjo penkiolika lietuvių kilmės jaunuolių. Pagal „Tėviškės“ parengtą planą jie lankėsi Kaune, Druskininkuose, Trakuose, susipažino su Vilniaus universitetu ir kitomis įžymiomis vietomis. Siekiant ideologiškai juos paveikti ir užkirsti kelią nelegaliai literatūrai platinti, imtasi tam tikrų veiksmų: buvo apieškomai jų viešbučio numeriai, verbuojami arba infiltruojami agentai. Saugumas planavo turistais pasinaudoti ir išeivijai skirtose propagandinėse akcijose – norėta gauti iš jų teigiamų atsiliepimų apie viešnagę Lietuvoje ir juos publikuoti „Laisvėje“ bei „Gimtajame krašte“, paskleisti per radiją ir televiziją¹⁹.

KGB mėgino paveikti išeiviją ne tik JAV, bet ir kitose šalyse. Jis atkreipė dėmesį į Baltijos institutą Švedijoje, kurio rengiamose konferencijose dalyvaudavo aktyviausi lietuvių išeiviai Tomas Venclova, Aleksandras Štromas, Rimvydas Šilbajoris ir Tomas Misiūnas. Ten būdavo aptariami politiniai klausimai, santykiai su SSRS²⁰. Todėl KGB buvo suinteresuotas kuo daugiau sužinoti, kas vyksta šiame institute, ir pakreipti jo veiklą sau naudinga linkme – kad jis užmegztų glaudesnius ryšius su sovietine Lietuva²¹. Siekiant šių tikslų buvo infiltruojami agentai, stengtasi priartėti prie vadovybės ir ją atitinkamai paveikti. Užverbuoti mokslininkai vykdavo agentūrines užduotis konferencijų ar stažuočių metu. Pavyzdžiui, 1986 m. planuota pasiųsti į šį institutą Vilniaus universiteto istorijos profesorių agentą Rimvydą. Jis turėjo tirti padėtį institute, užmegzti ryšius su jo vadovybe ir išsiaiškinti jos planus dėl bendradarbiavimo su sovietine Lietuva²². Propagandinėmis akcijomis per spaudą buvo siekiama palenkti institutą glaudžiau bendradarbiauti bei daryti spaudimą, kad sovietams nepalankūs išeiviai nedalyvautų šio instituto veikloje ir nenaudotų jo anti-sovietinėje veikloje²³.

Nors KGB ir labai stengėsi įgyvendinti šiuos pasiūlymus, tačiau atgimimo laikotarpis buvo nepalankus sovietinei propagandai. Sovietinio saugumo pastangos neturėjo tokio poveikio, kokio tikėtasi. Pralaužta informacinė izoliacija ir istorinė patirtis leido išeiviams objektyviai įvertinti KGB skleidžiamą informaciją.

Nuorodos

¹ Lietuvos kultūrinių ryšių su tautiečiais užsienyje draugijos „Tėviškė“ prezidiumo posėdžio, įvykusio 1979 m. kovo 24 d., protokolą Nr. 1, Lietuvos ypatingasis archyvas (toliau – LYA), f. K-3, ap. 6, b. 2, l. 2.

² Pažyma apie Lietuvos SSR kultūros darbuotojų kelionę į JAV, *ibid.*, ap. 49, b. 306, l. 29.

³ Agento Ignoto 1977 m. lapkričio 20 d. agentūrinis pranešimas, *ibid.*, b. 299, l. 140–143.

⁴ 1989 m. kovo 1 d. šifruota telegrama Nr. 3441, *ibid.*, b. 333, l. 55.

⁵ Atsakymas į 1989 m. lapkričio 17 d. raštą Nr. „z“/4-622, *ibid.*, l. 294–295.

⁶ LSSR KGB 1-ojo skyriaus veiklos pagal „EM“ liniją 1989 m. ataskaita, *ibid.*, b. 646, l. 26.

⁷ Apie respublikos kultūros fondo papildymą, *ibid.*, b. 236, l. 175.

⁸ Agentūrinių-operatyvinių priemonių planas objekto Konsulo atžvilgiu 1986 m., *ibid.*, b. 221, l. 14.

⁹ Dėl Konsulo, *ibid.*, l. 59.

¹⁰ Pažyma apie pokalbį su agentu Algirdu apie jo kelionę į JAV 1986 m. balandžio mėn., *ibid.*, b. 306, l. 103.

¹¹ Pažyma apie Lietuvos SSR kultūros darbuotojų kelionę į JAV, *ibid.*, l. 29.

¹² Pažyma apie operatyvinio darbuotojo priedangos kūrimą, *ibid.*, b. 332, l. 216–219.

¹³ KGB agentūrinių-operatyvinių priemonių planas turistų iš JAV kontržvalgybiniam sekimui, *ibid.*, l. 120–124.

¹⁴ Svarbiausių KGB agentūrinių priemonių planas, kaip sustiprinti kovą su išeivijos centrais ir organizacijomis ir sumažinti galimybes juos panaudoti specialiosioms tarnyboms, *ibid.*, ap. 3, b. 660, l. 221–223.

¹⁵ Agentūrinių-operatyvinių priemonių planas lietuvių kalbos ir literatūros kursų prie V. Kapsuko valstybinio universiteto, organizuojamų lietuvių kilmės užsieniečiams, kontržvalgybiniam sekimui, *ibid.*, ap. 49, b. 312, l. 308.

¹⁶ *Ibid.*, l. 288–293.

¹⁷ Agento Roboto 1984 m. rugpjūčio 6 d. agentūrinis pranešimas, *ibid.*, l. 178–180.

¹⁸ Svarbiausių KGB agentūrinių-operatyvinių priemonių planas prieš išeivijos organizaciją „Santara-Šviesa“ 1972–1974 m., *ibid.*, ap. 3, b. 689, l. 263–278.

¹⁹ Agentūrinių-operatyvinių priemonių, taikomų į Lietuvą atvykstančiam lietuvių kilmės jaunimui, planas, *ibid.*, ap. 49, b. 317, l. 211–214.

²⁰ Atsakymas į 1987 m. kovo 9 d. šifruotą telegramą Nr. 111095/RT dėl Baltijos instituto Švedijoje, *ibid.*, b. 341, l. 255.

²¹ Pažyma apie gautą SSKP CK 1987 m. vasario 25 d. nutarimą „Dėl priemonių, kaip kovoti su ideologine diversija prieš sovietines Pabaltijo šalis“, *ibid.*, l. 251.

²² Atsakymas į 1986 m. vasario 25 d. raštą Nr. 5/2-230 dėl Baltijos instituto, *ibid.*, l. 198.

²³ Dėl priemonių, kaip kovoti su ideologine diversija prieš sovietines Pabaltijo šalis panaudojant Baltijos institutą Švedijoje, *ibid.*, l. 273.

Pasiūlymai, kaip pagerinti darbą su lietuvių išeivija

1. Visokeriopai suaktyvinti darbą su pažangiaja lietuvių išeivija, ypač su jos spaudos leidinių („Vilnis“, „Laisvė“, „Vaga“ ir kt.) aktyvu, nes tai yra jėga, galinti tam tikru mastu propaguoti Vakaruose taikų SSKP užsienio politikos kursą, Lietuvos SSR laimėjimus sovietų valdžios metais ir padėti toliau skaldyti lietuvių emigracijos reakcinę dalį.

Tuo tikslu praktikuoti:

– siųsti pažangiosioms lietuvių emigrantų organizacijoms gerai parengtus straipsnius, kurie būtų paskelbti laikraščiuose „Laisvė“, „Vilnis“ ir kt.;

– kviešti į respubliką labiausiai nusipelnčius pažangiosios išeivijos veikėjus ir jų buvimą čia panaudoti mums naudinga linkme;

– sugrąžinti į Lietuvos SSR pažangiųjų išeivių saugomus vertingus istorinius dokumentus, kurių panaudojimas respublikoje suteikia galimybę parodyti komunistinių idėjų jėgą ir gyvybingumą.

2. Turint galvoje tai, kad lietuvių pažangiosios išeivijos politinė veikla artimiausiu laiku baigsis, toliau stiprinti Lietuvos SSR atstovų ryšius su vadinamąja liberaliąja išeivijos reakcinės dalies pakraipa, kuri vienija blaiviau mąstančius rašytojus, dailininkus, atskirus „Santaros-Šviesos“ federacijos veikėjus, kai kurių išeivijos laikraščių redakcijų narius, jaunimo atstovus ir kitus, siekiant juos pozityviai paveikti.

Tuo tikslu:

- toliau siųsti į JAV parengtas respublikos kūrybinės inteligentijos grupes dalyvauti liberaliosios išeivijos organizacijos „Santara-Šviesa“ renginiuose ir per „Tėviškės“ draugiją kviešti į Lietuvos SSR santariečių grupes;

- išplėsti respublikos mokslinių kolektyvų ryšius su atskirais mokslo atstovais išeivijoje, sudarant jiems galimybę stažuotis VVU ir kitose respublikos aukštosiose mokyklose;

- toliau rengti VVU kursus lietuvių išeivių jaunimui, pagerinus jų kokybę atsižvelgiant į praeityje padarytas klaidas. Pageidautina paskirti į Vilniaus valstybinį universitetą atsakingą vykdytoją, kuris galėtų nuolat koordinuoti organizacinę, metodinę ir mokslinę darbą, susijusį su kursais. Taip pat būtų tikslinga pagerinti kandidatų į kursus atranką įsteigiant JAV organizacinį centrą, kuris palaikytų ryšius su VVU. Tokio centro funkcijas galėtų atlikti, pavyzdžiui, Iliojaus universiteto Lituanistikos katedra Čikagoje. Siekti, kad į kursus būtų priimami aukštąjį išsilavinimą turintys jaunuoliai arba aukštesniųjų kursų studentai, pakankamai gerai mokantys lietuvių kalbą. Siekiant sustiprinti kursų materialinę bazę, taip pat būtų galima apsvarstyti klausimą dėl mokesčio už mokymą nustatymo; tą siūlo ir patys išeiviai. Ši priemonė paskatintų išeivijos jaunimą rimčiau žiūrėti į mokymąsi kursuose;

- siekiant sustiprinti propagandinę poveikį, pagerinti Lietuvos radijo laidų užsieniui, kuriomis domisi išeiviai, organizavimą techniniu atžvilgiu (jie skundžiasi, kad laidos blogai girdimos, trumpos, transliuojamos nepatogiu laiku);

- gaminti vaizdo kasetes su geriausių lietuvių sovietinių filmų, mūsų estrados įrašais, kurti videofilmus apie respublikos laimėjimus kultūros, švietimo, ekonomikos srityse ir komerciniu pagrindu platinti juos lietuvių kolonijose užsienyje;

- siekiant daryti įtaką išeivijos jaunimui, prastai mokančiam lietuvių kalbą, spręsti klausimą dėl laikraščio „Gimtas kraštas“ priedo leidimo anglų kalba;

- respublikos spaudoje, ypač „Gimtajame krašte“, ir toliau spausdinti gerai parengtus straipsnius siekiant demaskuoti reakcinės išeivijos antisovietines akcijas, tačiau tai daryti apgalvotai, neperdedant jų vaidmens;

- suaktyvinti darbą siekiant pritraukti išeivijos lėšas, kad jos būtų panaudojamos mūsų Kultūros fondo renginiams. Išsiaiškinus Kultūros fondo galimybes, kartu išspręsti klausimą, kad būtų finansuojamas atgabenimas į respubliką išeivių turimų kultūros vertybių ir archyvų, kuriuos jie nori perduoti įvairioms Lietuvos SSR įstaigoms;

- „Tėviškės“ draugijai reikėtų daugiau orientuotis į tai, kad respublikoje būtų priimanamos nedidelės specializuotos tėvynainių turistinės grupės, kurių dalyvius vienija bendri interesai (sportas, nacionalinis menas, mokslas ir kt.). Tokias grupes būtų galima priimti pagal programas, apimančias kuo daugiau ir didesnio propagandinio poveikio priemonių;

- per „Tėviškės“ draugiją suorganizuoti kelias išeivijos jaunimo grupes iš JAV ir Kanados, kad jos atvyktų į respubliką susipažinti su liaudies ūkio, mokslo ir kultūros laimėjimais, gyventojų gyvenimu. Jų lankymosi programoje numatyti susitikimus su Lietuvos SSR jaunimu, diskusijas įvairiais aktualiais klausimais;

– daugiau nepriiminėti lietuvių gimnazijos iš VFR moksleivių grupių, nes tam eikvojamos jėgos ir lėšos neatitinka gaunamų rezultatų. Vietoj to praktikuoti asmeniškų kvietimus kai kuriems gimnazijos lietuvių kilmės vyresniųjų klasių moksleiviams ir studentams arba trijų keturių žmonių grupėms mūsų nuožiūra. Apsvarstyti galimybę panaudoti šiems tikslams KMO;

– rekomenduoti Draugystės ir kultūrinių ryšių su užsienio šalimis draugijai, Vilniaus miesto vykdomajam komitetui ir kitoms respublikos įstaigoms, palaikančioms ryšius su užsieniu, įtraukti į delegacijas, vykstančias į tas šalis, kuriose yra didelės lietuvių išeivių kolonijos, „Tėviškės“ draugijos atstovus atitinkamam darbui su tėvynainiais vykdyti;

– išspręsti klausimą dėl išrinkimo koordinacinės įstaigos (Vilniaus valstybinis universitetas arba Lietuvos SSR mokslų akademija), kuri palaikytų ryšius su Baltijos institutu Švedijoje, nes instituto vadovybė vengia kontaktų su „Tėviškės“ draugija. Palaikyti ryšius su šiuo institutu mus įpareigoja mūsų užsienio politikos interesai ir SSKP CK nutarimas tuo klausimu. Praktiniu aspektu reikėtų parengti ilgalaikę programą, pagal kurią mūsų atstovai palaikytų ryšius su institutu, šiai problemai skirti dėmesio respublikos spaudoje, turėti sąrašus galimų kandidatų iš mokslininkų ir kultūros veikėjų, kurie važiuotų į Baltijos instituto konferencijas ir su kuriais būtų galima dirbti parengiamąjį darbą (X konferencijos 1989 m. tema – „Pabaltijo respublikų istorinės problemos 1915–1940 m.“);

– toliau leisti ir platinti užsienyje knygas, demaskuojančias nacionalistinės išeivijos reakcinę esmę, vakarietišką gyvenimo būdą ir propaguojančias Sovietų Lietuvos laimėjimus;

– panaudojant „Inturisto“ galimybes, visokeriopai plėsti respublikoje bazę etniniam turizmui, atidaryti naujus turistinius maršrutus (pvz., „Raketa“ iš Kauno iki Nidos, sustojant Nidoje). Įrengti užsienio turistams kempingą arba viešbutį Trakų, Aukštadvario apylinkėse, Molėtų ar Anykščių rajonuose;

– išnagrinėti klausimą dėl pensionato statybos Palangoje už išeivių lėšas siekiant organizuoti poilsį tėvynainiams. Skirti išeiviams tam tikrą skaičių kelialapių į jau veikiančias sanatorijas ir poilsio namus;

– respublikos kurortinėje zonoje organizuoti statybą namo (pensionato) pagyvenusio amžiaus išeiviams, norintiems likusį gyvenimą praleisti Lietuvoje. Tam panaudoti jų lėšas. Už gyvenimą pensionate, gydymą ir paslaugas jie mokėtų tvirta valiuta.